

УДК 378.016.6.001.85:78

Ольга Козій

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ОБРАЗНО-ІНТОНАЦІЙНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Новий щабель, значно вищого професійного рівня педагогічної освіти, що зумовлений соціально-економічними і сучасними європейськими вимогами до професійної підготовки і конкурентоспроможності фахівців різних напрямків, визначається опануванням поглибленими знаннями методології освіти та збагаченням психолого-педагогічної культури випускників вищих навчальних закладів педагогічного профілю.

У законі України «Про освіту» зазначається, що: «Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціально-економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого професійного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення суспільства кваліфікованими фахівцями» [4, с. 3].

Зокрема це стосується свідомого розуміння майбутніми педагогічними кадрами значення і ролі мотивації в опануванні професійними якостями майбутнього вчителя музики, як з боку поглиблених знань мотиваційного забезпечення навчання дітей і молоді шкільного віку так і студентів.

Плеяда вчених і практиків психолого-педагогічного напрямку (Т. Акінін, Б. Ананьєв, Н. Бібік, М. Беляєв, В. Бондаревський, О. Бурліна, Г. Горбуліч, Д. Ельконін, О. Киричук, О. Леонтєв, Н. Морозова, С. Рубінштейн, П. Симонов, Є. Стронг, Х. Хекхаузен, О. Чайковська, Г. Щукіна та ін.) неодноразово доводила, що ефективність процесу опанування певною діяльністю залежить від ступеня зацікавленості суб'єкта навчання, оскільки саме пізнавальний інтерес є тим особистісним утворенням, яке певним чином корелює (взаємопов'язує і взаємодіє) з провідними потребами індивіда в кожному віковому періоді, активізує всі психічні процеси людини, спонукає до: постійного пошуку (змін, ускладнення цілей діяльності тощо), виділення актуальних аспектів, здійснює випробовування нових способів діяльності, привносить до них творчий елемент, емоційно забарвлюючи (Г. Костюк, А. Макарова, Г. Щукіна та ін.). За сприятливих творчо-пошукових умов пізнавальний інтерес стає засобом живого, захоплюючого навчання людини, найсильнішим її мотивом, активно взаємодіє з системою ціннісних орієнтацій переростає в стійку рису характеру, впливає на інтелектуальні

здібності, збагачує пізнавальний досвід, почуття та ін. Цим пояснюється активна увага педагогічної науки і практики до створення особистісно орієнтованої моделі освіти, яка б забезпечувала потенціал активізації внутрішніх сил і можливостей осіб різного віку, що навчаються, шляхом розвитку їх інтересів і потреб.

Тому метою даної статті є визначення ролі і значення мотивації у формуванні образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Аналіз вищезазначених педагогічних досліджень дає підстави стверджувати, що пізнавальний інтерес, що підкріплюється внутрішньою мотивацією особистості (яка має естетичну потребу в опануванні професійною майстерністю вчителя музики, враховуючи всі її складові, в тому числі досконале опанування образно-інтонаційними навичками вокального виконавства), виступає носієм зовнішніх і внутрішніх, об'єктивних і суб'єктивних ресурсів професійної діяльності, в перспективі забезпечуючи її якісну реалізацію і самовдосконалення. Подолання стану тривожності, нерішучості, відчуття неможливості досягнення цілей, поява нових пізнавальних мотивів, узагальнення професійно важливих умінь, навичок (зокрема образно-інтонаційних у вокально-виконавській діяльності, вільне володіння понятійно-термінологічним апаратом тощо), є показником того, що учень стає суб'єктом навчальної діяльності і виявляє пізнавальну мотивацію (С. Занюк) [5, с. 7].

На думку Т. Купріна, поняття «мотивація» «являє собою внутрішню психологічну активність, що організовує та планує діяльність і поведінку, в основі яких лежить необхідність задоволення потреби. В процесі мотивації потреба дістає одну зі своїх суттєвих властивостей – предметність... Набуття потребою свого предмета, її опредметнювання і зумовлює перетворення потреби на певний мотив діяльності» [7, с. 389, 390].

Важливість ролі мотивації у формуванні образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів у процесі диригентсько-хорової підготовки спонукала нас до їх структурування, де провідним є мотиваційно-регулятивний компонент, а мотиваційна цілеспрямованість опанування даним фахом виступає основним регулятором навчальної поведінки студента-музиканта.

Відповідно до змісту I-го мотиваційно-регулятивного компоненту був розроблений критерій, що давав змогу визначити *міру мотиваційної цілеспрямованості до формування образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів та наступні показники їх сформованості*: 1) інтерес і захопленість вокально-виконавською діяльністю даного напрямку освіти; 2) ступінь особистісної зацікавленості в пізнанні кращих творів світової і національної вокальної культури; 3) потреба в самовдосконаленні вокально-виконавської культури студентів педагогічних коледжів та високоякісної їх презентації.

Китайський молодий науковець Лін Хай, досліджуючи проблему визначення методичних засад диригентсько-хорової підготовки в школах України і Китаю, зазначає, що: «Мотиваційна цілеспрямованість виступає як внутрішня психологічна установка, що активізує навчальну діяльність, допомагає приймати обґрунтоване рішення, спрямоване на те, щоб задовольнити потребу в отриманні якісної диригентсько-хорової підготовки у вищому музично-педагогічному навчальному середовищі, необхідної для роботи з дитячим хором колективом. Як процес і цілеспрямована активність особистості вона несе в собі емоційний і інтелектуальний елементи. Мотиваційна цілеспрямованість є також об'єктивною і суб'єктивною сторонами її задоволення, дає можливість отримання відповідного соціального статусу. Цю потребу ми відносимо до вищих потреб суб'єкта диригентсько-хорової діяльності в творчій праці, творчій співпраці і творчому самовираженні своїх здібностей майбутнього фахівця (генетичних і отриманих завдяки цілеспрямовано-інтеграційній системі навчання). Наявність сталої життєтворчої мотивації диригентсько-хорової діяльності виступає рушійною силою також у переборюванні суперечностей між бажанням отримати якісну диригентсько-хорову підготовку і певними перешкодами в її досягненні» [6].

Важливе місце в опануванні всього навчально-методичного комплексу підготовки майбутніх учителів музики належить чистому інтонуванню вчителем вокально-хорових творів, оскільки їх художньо-образна презентація на уроках музики і в позакласній роботі є еталоном виконання для учнів різного віку. Тому основою розвитку навичок чистого інтонування мають бути як основні системи організації музично-звукового матеріалу голосовим апаратом, так і психологічні механізми, що регулюють процес інтонування. Сучасна методика музичного виховання розглядає інтонування в двох аспектах: з одного боку як спосіб осмислення композиторського художньо-образного задуму твору і художньо-емоційного відтворення музичного матеріалу, а з другого – як один із засобів музично-естетичного виховання молоді різного віку, формування в них художнього смаку і розвитку музичного слуху виконавців.

Показ вокально-хорового твору на заняттях з диригентсько-хорових дисциплін передбачає не тільки мануально-графічне його представлення, а й точне, вокально-емоційне інтонування, що в узагальненому вигляді відноситься до художнього трактування і відтворення художньо-образного змісту вокально-хорового твору. Тому дуже важливо сформувати в студента-музиканта психологічну установку на художньо-комплексне виконання музичного твору, де чисте інтонування і емоційно-образне виконання створюють ансамбль засобів музичної виразності, допомагають співаку краще зрозуміти і відтворити його зміст, а оточуючим цілісно сприймати твір вокально-хорового мистецтва.

Проблемі професійної спрямованості у викладанні музичних дисциплін присвячено низку праць, які розкривають специфіку та вимоги підготовки спеціалістів на музично-педагогічних факультетах (Л. Воєводіна, Л. Горюнова, Л. Коваль, А. Козир, В. Крицький, Л. Масол, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Падалка, О. Щолокова, В. Шульгіна та ін.).

У професійній підготовці майбутнього вчителя музики значне місце посідає вокально-методична підготовка, яка ґрунтується на використанні досягнень в області психології, педагогіки, акустики, фоніатрії та інших сумісних з вокальним мистецтвом наук. Так, проблема вокального навчання ґрунтовно досліджувалася в різних напрямках: фізіології та постановки голосу (Д. Аспелунд, Л. Дмитрієв, А. Єгоров, Ф. Засідателів, І. Левидов, М. Микиша, В. Морозов, Л. Работнов, М. Фомичів та ін.); біофізичних, фізіологічних і акустичних явищ, пов'язаних з співацьким голосом (М. Грачова, А. Єгоров, Д. Люш, В. Морозов, Р. Юсон, Ю. Юцевич та ін.); проблемам практичної фоніатрії, діагностики, патології та профілактиці захворювань голосового апарату (Ф. Засідателєв, К. Злобін, Л. Зорицький, Н. Лебедева, І. Левідов, Д. Люш, Е. Малютін, В. Морозов, Л. Работнов, В. і Л. Триноси та ін.).

Психологічний аспект сучасного бачення формування музично-інтонаційного та художньо-образного мислення розкрито в дослідженнях: В. Медушевського, Є. Назайкінського, О. Полатайко, О. Спілоті та ін.; розвитку та формуванню співацьких здібностей (В. Антонюк, Л. Василенко, Л. Дмитрієв, В. Ємельянов, О. Стахевич, П. Троніна, А. Менабені, Г. Стасько, Ю. Юцевич, О. Прядко та ін.), умов та принципів створення чистої інтонації (Н. Гарбузов, І. Добриніна Ю. Рагс та ін.).

Більшість авторів стверджують, що художній образ музики розкривається під час безпосереднього контакту з твором та в процесі засвоєння «лунаючої інтонації» через особливу музичну діяльність – «інтонування». Але дослідження саме проблеми формування образно-інтонаційних навичок у студентів педагогічних коледжів у науково-методичній літературі висвітлено недостатньо, що і спричинило вибір даної теми дослідження.

У контексті даної статті нам би хотілося акцентувати увагу на провідному принципі модульно-ейдетичної (від лат. *modulus* – міра і грец. *eidos* – образ, форма, суть, вид, вигляд) організації експериментального вокального навчання студентів педагогічних коледжів, в основі якого покладений головний евристичний напрямок навчання. Даний принцип завдяки своїй біфункціональності дає можливість використовувати навчальний модуль як досить самостійну змістовно насичену частину будь-якого розділу знань, у якій *ейдос* віддзеркалює образний принцип сприйняття навчальної інформації, зберігаючи довготривалий час після

зникнення її з поля зору раніше сприйнятні образи об'єктів і відтворюючи їх. Це сприяє формуванню образної пам'яті та пов'язаного з нею чуттєвого досвіду, що здійснюється в умовах тематичного (модульного) розміщення матеріалу, має певні цілі і завдання навчання. Цей принцип найбільш притаманний для музичних видів діяльності всього музично-освітнього комплексу як вид художньо образного сприймання музичних творів, що вважається універсальною формою мислення в мистецтві і типом образної думки, яка формується за законами художнього співставлення різних явищ, внаслідок чого вона отримує більш високий рівень знань і можливість перенесення їх в інші сфери життєдіяльності. «Образ завжди поєднує, на перший погляд, те, що не можна з'єднати і завдяки цьому розкриває якісь до цього невідомі сторони і відносини між реальними речами» [3, с. 154–155].

Під інтонуванням, в аспекті розвитку образно-інтонаційних навичок, ми розуміємо не тільки точність відтворення висоти певного тону музичного звуку, але й емоційно насичену художньо-образну передачу змісту та характеру музики, мелодії в цілому. Процес інтонування проходить як творчий акт, в якому яскраво виражається індивідуальність і особистість чисто інтонуючого співака-хормейстера, керівника дитячого вокально-хорового колективу, його психоемоційний стан і психологічні якості.

Тому найбільш ефективний шлях формування образно-інтонаційних навичок, на нашу думку, – це синтезований процес паралельного розвитку співочо-дикційних, вокально-технічних навичок з використанням евристичного методу співацького навчання майбутніх вчителів музики в пошуках художньо-образного виконання твору.

Таким чином можна зробити висновок, що створення творчої атмосфери і комфортного, продуктивного навчального середовища, використання евристичних методів формування образно-інтонаційних навичок у студентів педагогічних коледжів у процесі диригентсько-хорової підготовки, використання оригінальної поетапної методики значно розширить діапазон розвитку креативних здібностей студентів, допоможе сформувати його образно-інтонаційні навички, відшукати нові інтерпретаційні грані розкриття художньо-образного змісту музичного твору і найголовніше надасть впевненості в досягненні професійної цілі, значно розширюючи творчі можливості студента, стабілізуючи мотиваційне забезпечення продуктивного навчання майбутнього вчителя музики. Але дослідження саме проблеми формування образно-інтонаційних навичок у студентів педагогічних коледжів у науково-методичній літературі висвітлено недостатньо, тому вимагає спеціального дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Психология чувственного познания / Ананьев Борис Герасимович. – М. : АПН РСФСР, 1960. – 486 с.
2. Андрущенко В. П. Мистецька освіта в системі формування педагога ХХІ століття / В. П. Андрущенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – Вип. 1 (б). – К. : НПУ, 2004. – С. 3–5.
3. Боров Ю. Б. Общение с искусством // Эстетика / Юрий Борисович Боров. – Ростов н/Д.: «Феникс», 2004. – С. 606–674.
4. Закон України про освіту // Законодавство про освіту. – Харків : ПП «ІГВІНІ», 2005. – С. 3–15.
5. Занюк С. С. Психологія мотивації^о: [навч. посібник] / Сергій Степанович Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 240 с.
6. Лінь Хай. Врахування особливостей виконавської діяльності у процесі підготовки диригентів хору / Лінь Хай // Наука і сучасність : зб. наук праць НПУ імені М. П. Драгоманова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – Т. 56. – С. 107–113.
7. Потребісно-мотиваційна підсистема // Психологія : підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін. [за ред. Ю. Л. Трофімова]. – 4-те вид., стереотип. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.
8. Хекхаузен Х. Мотив и мотивация: восемь основных проблем / Х. Хекхаузен // Мотивация и деятельность. – М. : Педагогика, 1986. Т. 1. – С. 33–48.